

ÚJ KORALLOK A LÁBATLANI ALSÓKRÉTA IDŐSZAKI RÉTEGEKBŐL

KOLOSVÁRY GÁBOR*

Összefoglalás: A lábatlani alsókréta időszak rétegekből a szerző az *Actinastreaa fülöpi* n. sp., *Thamnasteria tetrapartita* n. sp., *Pyramisasteria neocomiensis* n. gen. n. sp. és *Siderofungia irregularis pannonica* n. sp. új fajokat írta le.

Fülöp József 1954—55-ben a lábatlani Kőszörűkőbányából és a Búzáshegyről korallakat gyűjtött, s ezeket meghatározás céljából nekem megküldötte. A korallak a Gerecse hegységi alsókréta-rétegösszlet felső részén települő konglomerátumpadokból származnak.

Az alsókrétaidőszaki korallfauna törzspejlődési szempontból még a legfelső júraidőszaki korallfauna függeléke, a legfelső júraidőszakba nyúlik vissza, a títomból a barrémi emeletbe is felhúzódó egyes alakokkal. Lényeges fejlődésbeli változás csak a cenomán emelettel kezdődik. A mediterrán övben az alsókréta korallfauna szorosan csatlakozik a júrához (Dél-Spanyolország, Észak-Afrika, Appenninek, Alpok, Kárpátok, Balkán félsziget, Krim és Kaukázus, ill. a Rhône, Júrahegység, Svájc, Portugália és Észak-Spanyolország). Mexikóban szintén jól ismerünk korallós alsókréta rétegeket. Az alsókréta középtenger összeköttetésben volt a Pacifikummal. A következő korallfajok egyaránt megtalálhatók a mexikói és a franciaországi felsőneokomi emeletekben: *Cryptocoenia globosa* Fromental, *Eugyra neocomiensis* Fromental, *Eugyra cotleai* Fromental (e két utóbbi faj a krimi neokomból is előkerült) és *Thamnasteria* cf. *stricta* Fromental.

A mexikói felsőneokomban, valamint a hazai középső- és felsőneokomban, két jelentéktelen lelettől eltekintve, hiányzik a magányos korallok fáciése, s hazánkban alsókrétaidőszaki magányos korallok eddig csak a pénzeskúti és lókúti apti emeletből kerültek elő.

Actinastreaa fülöpi n. sp.

Diónyi, inkább gumós, mint felfelé növe telep. Bimbózás elsősorban kehelyközi (interkalicinális) és kehelyen belüli (intrakalicinális). Kelyhek körded-sokszögűek, kehelyközi térség kevés és többé-kevésbé szemcsés. A sövények ritkán összefolyók, leszálló (disztális) részük a bázis tájon kerek kitéremkedésekkel (protuberanciákkal). Disszipimentum kevés. Fala járatokkal vagy lakunákkal átjárt. Trabekulumok nagyok, s kevés számúak. Kehelyátmérő $2,5 \times 2,7$ mm. Sövényszám 24—28. Sövények nem egyenlő kifejlődésűek. Központi oszlopocská csökevényes, egy vagy két sövény beleolvad, de csak mélyebb szintekben. Interszeptokosztális sövények vannak. Az új fajt gyűjtőjeéről nevezem el.

* A kézirat beérkezésének ideje: 1956. márc. 26.

Thamnasteria tetrapartita n. sp.

Nagy, zátonyépítő telepek. Cipő- és kenyéridomúak. Töredékek. Kehelyátmérő 2—6 mm. Kehelyközpont-távolság 5—7 mm. Interszeptokosztális sövények száma 8—10. Kehelyben az egyenlőtlen kifejlődésű sövények száma kb. 34—48. Elrendezésükön négyosztatuság figyelhető meg. Ez a négyrészes elrendeződés igen feltűnő. A hosszabbik osztótengelyben egy-egy erősen vastagodott sövény alakult ki. Ezt a metszési síkot nem a központban, hanem attól elfelé egy-egy rendszerint hajlott lefutású sövény pár metszi. Így jön létre a négy szektor. Ez új fajunkra jellemző. A központi oszlopocska csökevényes és szemcsés szerkezetű. Fajunk némileg hasonlatos a mexikói *Thamnasteria xipei* Felix fajhoz, ennek azonban sövényei jóval finomabb alkotásúak, egyenlő kifejlődésűek, s a tetramer állapot alig szembetűnő.

Pyramisasteria neocomiensis n. gen., n. sp.

A konglomerátumösszlet tetejéről egy kis teleptöredék. Lapos, kérgező idom. Kelyhek piramis alakúak a felületből kiemelkednek. Magasságuk 1—2 mm. Átmérőjük 4—5 mm. Ellipszis alakúak. A kehelyközpont is tojásdad körvonalú és széles. Sövények nem érik el ezt a központot. Kehelyközpont-távolságok 1—2 mm. Intraszeptokosztális sövények csak két irányban fejlődnek ki erőteljesen, mégpedig keresztirányban az ellipszis alakú kehely hosszabbik átmérőjére. Az oldalsó interszeptokosztális sövények, melyek a kehely hosszabbik tengelye irányában haladnak, csökevényesek, bár vastagabbak és elágazók is lehetnek. Az előbbi jól fejlett interszeptokosztális sövények viszont hosszanfutók, főleg párhuzamosan haladnak egymás mellett és számuk 7—8. Néha keresztződnek az oldalsókkal, néha alternáló, de leginkább összeütközők. A sövények általában erősek, durvák, vastagok, két kehely közt leginkább folytonosságukban meg is szakadók. A központi oszlopocska szemcsés szerkezetű és csökevényes, gyenge kifejlődésű. A teleptöredéken 18 kehely maradt meg. Mivel egyetlen eddig ismert *Thamnasteria* fajjal sem egyeztethető össze, kénytelen vagyok új nemzetségnek és új fajnak tekinteni, annál is inkább, mert egész telepkialakulása elüt a többiétől, sőt a felsőkréta hasonló külsejű telepes koralljaiéval sem egyeztethető össze. Nem mutatja a *Hydnophora* jelleget sem. Ezért a hazai alsókrétában új alaknak vélem.

Siderofungia irregularis pannonica n. ssp.

Lapos telep, lepényidomú. Korongvastagság 8 mm. Kehelyátmérő 2—3 mm. Némelyik kehely meandrikusan megnyúlt, legtöbbje sokszögű. Sövények olykor igen eltérő kifejlődésűek. Kelyhek körülhatároltsága kifejezett, mert a sövények leszálló (disztális) végükön (bázisukban) megvastagodók. A központi oszlopocska igen csökevényes. Sövényszám 24 körül ingadozik. Szinaptikumai és traverzei bőven vannak. Ezt az alakot a mexikói pueblai neokom *Siderofungia irregularis* Felix korall földrajzi alfajának tekintem.

Hazai kréta időszaki rétegekből először talált fajok voltak még :

Stylina pleionatha d' Achardi

Isaslraea cf. *helianthoides* Goldfuss

Thecosmilia trichotoma Beck

Dendrogyra mariscali Felix

Septastraeopsis gigouti Alloiteau

Thamnasteria frondescens Fromental

Thamnasteria tenochi Felix
Thamnasteria cf. *discrepans* Beck
Thamnasteria holmoides Felix
Latimeandra tulae Felix
Thamnoseris cfr. *arborescens* Felix
Placophyllia dianthus (Goldfuss)

TÁBLAMAGYARÁZAT — TAFELERKLÄRUNG

VIII. tábla — Tafel VIII

- 1; 2 = *Actinastraea fülöpi* n. sp. két kehely csiszolva
 3 = *Actinastraea fülöpi* n. sp. kehely nem csiszolva
 4; 5 = *Thamnasteria tetrapartita* n. sp. két kehely csiszolva
 6 = *Thamnasteria tetrapartita* n. sp. fiatal egyén kelyhe
 7; 10 = *Thamnasteria tetrapartita* n. sp. kelyhek nem csiszolva
 8; 9 = *Thamnasteria tetrapartita* n. sp. fiatal kelyhek
 11 = *Siderofungia irregularis pannonica* n. ssp. kehely csiszolva
 12 = *Siderofungia irregularis pannonica* n. ssp. kehelyközi sóvények
 13 = *Pyramisasteria neocomiensis* n. gen. n. sp. kehelyközi sóvények
 14 = *Pyramisasteria neocomiensis* n. gen. n. sp. kelyhek nem csiszolva
- Szerző rajzai.

TUDOMÁNY — LITERATUR

1. Alloiteau, J.: Le genre *Actinastrea* d'Orb. 1849. dans le crétacé supérieur français. *Ann. Héb. et Haug*. VIII. 1954. p. 1—104. Paris. — 2. Alloiteau, J.: Cinq genres nouveaux de Madreporaires post-paléozoïques. *Bull. Soc. Géol. Franç.* 6. sér. III. 1953. p. 873—887. Paris. — 3. Dacqué, E.: Wirbellose des Jura. *Leitfossilien G. Gürichs*. 7. Liefer. II. Teil. 1934. p. 1—561. Berlin. — 4. Felix, J. & Lenk, H.: Übersicht über die geologischen Verhältnisse des mexikanischen Staates Puebla. *Palaeontographica* 37, 1890/91, p. 117—139. Stuttgart. — 5. Felix, J.: Versteinerungen aus der mexikanischen Jura und Kreide Formation. *Palaeontographica* 37, 1890/91, p. 140—199. Stuttgart. — 6. Kayser, E.: Lehrbuch der geologischen Formationskunde 1908. Stuttgart. — 7. Kolosváry, G.: Les coralliaires du crétacé de la Hongrie. *Ann. Inst. Geol. Publ. Hungar.* XLII. Fasc. 2, p. 67—163. Budapest 1954. — 8. Kolosváry, G.: Beiträge zur Kenntnis der fossilen Korallen der Jurazeit in Ungarn. *Bull. Soc. Géol. Hongrie*, 84. 3. 1954. p. 235—243. Budapest. — 9. Kossmat, F.: *Palaeogeographie* 1924. Berlin—Leipzig. — 10. Magyar Korona Országai Földtani Vizonyai 1897. *Magy. Geol. Társ. Budapest*. — 11. Volz, W.: Über eine Korallenfauna aus dem Neokom der Bukowina. I. Teil. *Beitr. z. Palaeont. u. Geol. Österreich—Ungarns u. d. Orients*. XV. 1903. p. 9—30. Wien—Leipzig. — 12. Wells, J. W.: Lower cretaceous corals from Trinidad. *Journ. Pal.* 22. 5. 1948.

Neue Korallen aus den unterkretazischen Schichten von Lábatlan

G. KOLOSVÁRY

Verfasser beschreibt aus den unterkretazischen Schichten von Lábatlan folgende neue Korallen Arten: *Actinastraea fülöpi* n. sp., *Thamnasteria tetrapartita* n. sp., *Pyramisasteria neocomiensis* n. gen. n. sp. und *Siderofungia irregularis pannonica* n. ssp.

Actinastraea fülöpi n. sp.

Knolliger, nussförmiger Stock. Knospen verstreut intercalycinal und intracalycinal. Die Kelche sind ovalviereckig. Der intercalycinale Raum ist klein und mehr oder weniger gekörnelt. Die Septen laufen selten zusammen, der distale Teil weist in der Basisgegend Protuberanzen auf. Dissepimentum gering. Die Wand ist von Gängen und Lakunen durchdrungen. Trabekeln sind gross und von geringer Zahl. Kelchdurchmesser 2,5 × 2,6 mm. Zahl der Septen 24—28. Die Septen sind verschieden entwickelt. Columella rudimentär, ein bis zwei Septen wachsen in den unteren Zonen mit derselben zusammen. Auch interseptocostale Septen sind zu beobachten. Den Namen gebe ich dieser neuen Art nach dem Sammler: J. Fülöp, Geologe.

Thamnasteria tetrapartita n. sp.

Grosse Bänke bildende Stöcke, in Form einer Semmel oder eines Laib Brotes Fragmente. Kelchdurchmesser 2—6 mm. Entfernung des Kelchzentrums 5—7 mm. Zahl der interseptocostalen Septen 8—10. Zahl der unregelmässig entwickelten Septen im Kelch ungefähr 34—48. In der Anordnung kann eine Viertelung beobachtet werden. Diese vierteilige Anordnung ist sehr auffallend. An der längeren Teilungsachse ist je ein stärkeres Septum zu beobachten. Diese Kreuzung wird nicht im Zentrum, sondern etwas auswärts von einem Septen-Paar durchschnitten. So entstehen die vier Sektors. Dies kennzeichnet die neue Art. Columella rudimentär und von körniger Struktur. Diese Art ähnelt etwas der mexikanischen Art *Thamnasteria xipei* Felix, doch sind die Septen dieser viel feiner entwickelt, gleichmässiger ausgebildet und der tetramere Zustand ist kaum zu beobachten.

Pyramisasteria neocomiensis n. gen. n. sp.

Kleiner Stock aus dem oberen Teil des Konglomerats. Niedrige Form. Die Kelche sind pyramidal und erheben sich aus der Fläche. Das Kelchzentrum ist oval und breit. Die Septen erreichen das Zentrum nicht. Kelchzentrum-Abstand 1—2 mm. Die intra-septocostalen Septen entwickelten sich nur in zwei Richtungen stärker, u. zw. in Kreuzrichtung auf den längeren Durchmesser des elliptischen Kelches. Die interseptocostalen Seitensepten, die in Richtung der längeren Achse des Kelches laufen, sind rudimentär, obwohl sie auch verzweigend und stärker sein können. Die vorerwähnten gut entwickelten interseptocostalen Septen laufen der Länge nach, sind meistens parallel und 7—8 an Zahl. Zuweilen kreuzen sie die Seitensepten, sind manchmal alternierend, stossen aber meistens zusammen. Die Septen sind im allgemeinen stark, grob und dick, deren Kontinuität zwischen je zwei Kelchen abbricht. Die Columella ist von körniger Struktur, rudimentär und schwach entwickelt. Im Bruchteil des Stockes waren 18 Kelche vorzufinden. Da diese Art mit keiner bisher bekannten *Thamnasteria* Art vereinbar ist, sind wir gezwungen sie als ein neues Geschlecht und als eine neue Art zu betrachten, um so mehr, da die ganze Stockbildung von den bekannten Arten abweicht. Selbst die ganze Stockbildung der oberkretazischen Korallen ähnelt dieser Art nicht. Sie weicht auch von den *Hydnophora*-Typen ab. So betrachte ich sie also als eine neue Form in der Unterkreide Ungarns.

Siderofungia irregularis pannonica n. ssp.

Niedriger Stock, scheibenförmig. Scheibendurchmesser 8 mm. Kelchdurchmesser 2—3 mm. Einige Kelche mäandrisch verlängert, die meisten sind vieleckig. Septen von verschiedener Länge und Stärke. Die Umgrenzung der Kelche ist ausdrücklich, da sich die distalen Septen an ihrer Basis verstärken. Columella rudimentär. Septenzahl cca 24. Synaptikeln reichlich vorhanden. Ich betrachte diese Unterart als eine Subspezies der *Siderofungia irregularis* Felix des mexikanischen pueblaer Neokoms.

Aus ungarischen kretazischen Schichten kamen zum ersten Mal noch folgende Arten zum Vorschein: *Stylina pleimonatha* d'Achiardi, *Isastraea* cf. *helianthoides* Goldfuss, *Thecosmilia trichotoma* Beck, *Dendrogyra mariscali* Felix, *Septastreaopsis gigouti* Alloiteau, *Thamnasteria frondescens* Fromentel, *Thamnasteria tenochi* Felix, *Thamnasteria* cf. *discrepans* Beck, *Thamnasteria holmoides* Felix, *Latimeandra tulae* Felix, *Thamnoseris* cfr. *arborescens* Felix, und *Placophyllia dianthus* (Goldfuss).